

Gymnázium Rájec-Jestřebí, o. p. s.
Komenského 240, 679 02 Rájec-Jestřebí

Manuál pro řešení rizikového chování studentů

Vypracovala: Mgr. Markéta Machová

Aktualizováno: 1. 9. 2016

Manuál obsahuje základní informace a stručný doporučený postup z hlediska pedagoga (za předpokladu informování vedení školy a spolupráce se školním metodikem prevence a výchovnou poradkyní) k následujícím třinácti oblastem rizikového chování studentů: (viz Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28, přílohy č. 1 – 13)

- 1) Návykové látky – drogy*
- 2) Rizikové chování v dopravě*
- 3) Poruchy příjmu potravy – mentální anorexie, bulimie*
- 4) Alkohol u dětí školního věku*
- 5) Syndrom týraného dítěte (CAN)*
- 6) Šikanování ve škole*
- 7) Kyberšikana*
- 8) Homofobie*
- 9) Vandalismus*
- 10) Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus*
- 11) Záškoláctví*
- 12) Krádeže*
- 13) Tabák u dětí školního věku*

Primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik následujících projevů chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedíí, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- e) spektrum poruch příjmu potravy;
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování.

Každý pedagogický pracovník dbá na komplexní prevenci rizikového chování u studentů, tj. ve všech oblastech školního prostředí a života, jichž se prevence rizikového chování u studentů dotýká:

- a) **Psychosociální dovednosti** (soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace, spokojenost v rodinných, přátelských a dalších mezilidských vztazích, sociální a kulturní integrovanost, tvořivost, schopnost milovat, pracovat a žít v souladu s rozmanitou kulturou a světem).
- b) **Existence** (pečuji o sebe, o svůj zevnějšek, volím mezi zdravým a nezdravým způsobem života, jsem nezávislý a mám představu o své budoucnosti, věřím v budoucnost, vnímám, že život má smysl).
- c) **Sounáležitost** (vnímám se jako součást životního prostředí a Země, cítím se bezpečně ve škole, ve městě, jsem oceňován a ostatní si mě váží, mám kamarády a vážím si jich, umím se o sebe postarat a přijímat zdravotní/sociální pomoc a služby).
- d) **Adaptabilita** (dávám pozor na sebe a svůj zevnějšek, jsem žák, účastním se sportovních a rekreačních aktivit, setkávám se s lidmi a trávím s nimi volný čas, plánuji si volbu profese nebo zaměstnání, řeším s odvahou své problémy, mám právní povědomí).

1. Návykové látky – drogy

Základní informace:

Alkohol

Je podrobněji zpracován v bodě č. 4. Jedná se o společensky vysoce tolerovanou drogu, jejíž užívání může vést k jinému rizikovému chování. České děti začínají s konzumací alkoholu nejdříve v EU (přibližně v 11 letech). Česko patří mezi státy s největší spotřebou alkoholu na světě.

Tabák

Je podrobněji zpracován v bodě č. 13. V ČR kouří 40 – 50 % dětí mezi 15. až 18. rokem. K prvnímu kontaktu s cigaretami dochází zpravidla v rodině (rodiče, starší sourozenci) nebo ve skupině vrstevníků.

Marihuana

Účinné látky této rostliny se nazývají cannabinoidy. Mají psychotropní efekt a další využitelné vlastnosti, např. při léčbě bolesti a při různých chorobách. V současné době se v Česku vyskytují dvě dosti odlišné formy marihuany. První, pěstovaná podomácku v květináčích za oknem, či na zahradě obsahuje zpravidla 3 - 5% THC. Druhou, mnohem rizikovější formou, je marihuana pěstovaná tzv. hydroponiím způsobem ve velkých halách. Obsahuje zpravidla 10 – 30% THC a její rizika jsou mnohonásobně větší. Většina odborníků pak již tuto formu marihuany nepovažuje za tzv. lehkou drogu. Další, v Česku nepříliš častá forma drogy, je hašiš, což je konopná pryskyřice, která má barvu tmavě zelenou až hnědou.

Těkavé látky – ředidla, lepidla, plynné látky

Jedná se o vysoce nebezpečné chemikálie. Tyto látky ovlivňují mozek - centrální mozkovou soustavu. Toluén je nejčastěji užíván už malými dětmi, neboť je snadno dostupný a levný, občas ho kupuje i někdo starší. Rodiči bývají rizika s experimentováním podceňováni. Může dojít k bezvědomí až kómatu, k srdeční zástavě, zástavě dechu nebo udušení zvracením. Trvale poškozuje mozek - je to rozpouštědlo, které ovlivňuje rozumové schopnosti, způsobuje agresivní chování.

Metamfetamin (Pervitin)

Simulační droga – má budivý efekt, ovlivňuje CNS. Zrychluje myšlení, zvyšuje motorické tempo, vytváří třes, zahání únavu, vyvolává euforii a příjemné pocity tělesné i duševní, snižuje chuť k jídlu. Po užití pervitinu má jedinec rozšířené zornice očí, zvýšený tep a krevní tlak, zvýšenou celkovou aktivitu organismu, intoxikovaný je hovorný, neklidný, v dobré náladě, ztrácí

zábrany, zvyšuje se jeho sexuální pud. Osoba intoxikovaná pervitinem může mít sklony k agresivnímu chování.

Heroin

Řadí se mezi opioidy, které se používají jako léky proti bolesti (analgetika), léky proti kašli (antitusika). Na černém trhu se neseťkáváme s jeho čistou podobou, což zvyšuje jeho rizikovost. Injekční aplikace drogy je vysoce riziková. Má rychlý vliv na centrální nervový systém, potlačuje bolest, působí euforii, má tlumivé a zklidňující účinky. Často se apatie střídá s nespavostí, únavou a podrážděností. Na jeho pravidelném užívání vzniká i fyzická závislost, takže syndrom odnětí látky (abstinenční příznaky) je provázen velkými bolestmi a dalšími závažnými somatickými problémy.

Syntetické drogy

Nejznámější syntetickou drogou je „extáze“. Pod pojem „extáze“ řadíme celou řadu synteticky vytvořených stimulačních látek s halucinogenním potenciálem. U mladých lidí patří mezi velmi rozšířenou drogu. Drogou užívají mladí lidé na tanečních akcích, v klubech a na masových tanečních festivalech. Uživatelé drogu považují za bezpečnou a příjemnou. Uživatel extáze hodně tančí a nepocítuje vyčerpání, to může být nebezpečné a může dojít k dehydrataci. Objevují se však další tzv. nové syntetické drogy, které obsahují MDMA.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. V případě přistižení studenta při konzumaci NL** v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v **další konzumaci zabránit!**
- 2. Návykovou látku odebrat za přítomnosti další osoby** a s použitím ochranných pomůcek. O události se sepíše stručný záznam s vyjádřením studenta, včetně toho, zda byly provedeny orientační testy, a s jakým výsledkem.
- 3. V případě, kdy je student pod vlivem NL** do té míry, že je **ohrožen na zdraví a životě**, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá **lékařskou službu a Policii ČR**.
- 4. Nehrozí-li akutní nebezpečí, zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.**
- 5. Není-li student schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce** a vyzve jej, **aby si žáka vyzvedl**, neboť není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Vyrozumění bude provedeno i

v případě, kdy žák způsobilý k pobytu ve škole je. Zákonný zástupce má právo se písemně vyjádřit k této skutečnosti a postupu školy.

6. Jestliže **není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů.**
7. **Z konzumace NL je třeba vyvodit opatření stanovené školním řádem.** Je nutné **rozlišovat distributora od uživatele.** Distribuce je trestným činem, užívání NL je porušení školního řádu.
8. V případě důvodného podezření na intoxikaci studenta **může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost NL (zkouška ze slin, z potu) ze zákona §16 z. č. 379/2005 Sb.**
9. Jestliže má **pracovník důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vyrozumět příslušné oddělení Policie ČR. Pokud se jednání dopustila osoba mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce.**
10. V případě, kdy **pracovníci naleznou v prostorách školy látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, nepodrobují ji žádnému testu ke zjištění její struktury a uvědomí o nález u vedení školy a Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.**
11. V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, nepodrobují ji žádnému testu ke zjištění její struktury a uvědomí o nález u vedení školy a sepiší stručný záznam s vyjádřením studenta, u kterého byla látka nalezena, datum, místo, čas nález u a jméno žáka. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy nebo jeho zástupce. O nález u vyrozumí Policii ČR, popř. přivolají lékaře, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav studenta.**
12. V případě, kdy pracovníci školy mají důvodné podezření, že **některý ze studentů má NL u sebe, jedná se o důvodné podezření z trestného činu, nebo přestupku, a proto bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkontaktují s ní další postup a informují zákonného zástupce nezletilého žáka. Student je do příjezdu policie pod dohledem. Nesmí se u něj provádět osobní prohlídka!**
13. <http://www.drogy-info.cz>
<http://www.prevence-info.cz>
<http://www.msmt.cz/socialni-programy>

2. Rizikové chování v dopravě

Základní informace:

Jedná se o **takové jednání**, které vede v rámci dopravního kontextu k dopravním kolizím a následně k úrazům nebo úmrtím, **způsobené vlivem návykových látek, neznalostí dopravních postupů a způsobené osobnostními faktory** (např. agresivitou). Cílovou skupinou jsou motorizovaní a nemotorizovaní účastníci dopravy: **chodec, cyklista, cestující hromadnou dopravou, spolujezdec v motorizovaném vozidle a řidič mopedu nebo motocyklu s objemem do 50 cm³.**

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Dopravní výchova** – besedy s dopravním policistou a psychologem, použití multimediálních pomůcek (audiozáznamy, PC hry...), exkurze na pracoviště policie nebo dopravní firmy.
- 2. Práce s rodinou** – poskytování informací a materiálu na rodičovských schůzkách a konzultacích.
- 3. Práce s osobností dítěte**
- 4. Výjimečně kontaktujeme policii, a to v případě, kdy jsme svědky aktivit studentů, které mohou vést k dopravním nehodám.**

3. Poruchy příjmu potravy – mentální anorexie a bulimie

Základní informace:

Mentální anorexie

Porucha **charakterizovaná zejména úmyslným snižováním tělesné hmotnosti**. Základním kritériem je **nízká tělesná hmotnost** a **aktivní snaha hubnout nebo nepřibrat**. Postupně si zvykají na snížený příjem energie, nadměrnou sebekontrolu v jídle a zvýšený energetický výdej, snadno se cítí přejedeni. Začíná obvykle u dívek mezi třinácti až osmnácti lety.

Mentální bulimie

Porucha charakterizovaná opakujícími se záchvaty v přejídání, spojenými s přehnanou kontrolou tělesné hmotnosti. Rozhodujícím kritériem přejídání je subjektivní pocit ztráty kontroly nad jídlem. Někdy je doprovázen zvracením nebo přísnými dietami či intenzivním cvičením. Začíná obvykle u dívek mezi patnácti až pětadvaceti lety.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Včasná intervence u rizikových jedinců (rychle zhubnul, zvrací...).**
- 2. Interaktivní programy.**
- 3. Rozvoj všeobecných aktivit a zájmů.**
- 4. Předcházení šikaně pro vzhled, oblečení, tělesný výkon, to, co jí a pije.**
- 5. Předcházení nevhodných redukčních diet.**
- 6. Vyrozumění pediatra a zákonných zástupců vždy, kdy student výrazněji zhubne, opakovaně zvrací, sebepoškozuje se, popř. nejí obědy ve školní jídelně.**
- 7. Jednotka specializované péče pro PPP PK VFN (Ke Karlovu 11, Praha 2, 224965353) - Každou 3. středu v měsíci v 14,30 Klub pro rodiče a blízké osoby (i učitelé, spolužáci) pacientů s PPP
Anabell – občanské sdružení (posta@anabell.cz)**

4. Alkohol

Základní informace:

Alkohol

Nejrozšířenější návyková látka v Evropě. V ČR je možné alkohol podávat a prodávat zletilým osobám, tj. od 18 let věku. Účinky alkoholu na CNS jsou známé, alkohol silně působí na mozkový okruh odměny (reward pathway),

vyvolává pocity uspokojení, které pak vedou k tendenci opakovat konzumní chování. Závislost na alkoholu je závažnou psychiatrickou poruchou. Nadměrné pití může vést k poruchám srdečního rytmu, poškození jaterních funkcí a onemocnění trávicího systému. Alkohol narušuje spánek a regeneraci organismu.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Předávání věcných a ověřených informací o alkoholu, jeho povaze, účincích a rizicích studentům, popř. rodičům.**
- 2. Formování vhodných postojů k návykovým látkám v rámci výchovy ke zdraví.**
- 3. Informování rodiče v případě, že má dítě závažnější problém s návykovými látkami.**
- 4. Vždy je vhodné informovat pediatra.**
- 5. Pokud není dobrá spolupráce s rodiči, obracet se na vedení školy a OSPOD s upozorněním na možné ohrožení výchovy dítěte.**
- 6. www.drnespor.eu**

5. Syndrom CAN

Základní informace:

Jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jde o jakoukoli formu psychického a fyzického týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí, která je pro naši společnost nepřijatelná. Dítě nejčastěji poškozují rodiče a další členové rodiny.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Všimnout si, zda dítě nese nějaké stopy týrání – změny v chování studenta, podstatné zhoršení prospěchu, nezájem studenta o své výsledky, z veselého dítěte je úzkostný student, zvýšená agresivita...**
- 2. Projevení nejružnějších poruch v návycích – student chodí pozdě do školy, nedojídá jídlo...**

3. **Pedagog TV má možnost všimnout si modřin, odřenin, nezvyklé únavy...**
4. **Rozhovor se studentem** v případě výše uvedených příznaků, popř. obrátit se na jeho spolužáky nebo sourozence, či rodiče (pokud to situace umožňuje). Dítě se může svěřit samo, potom je třeba **postupovat citlivě**, následně **vhodně sdělit dítěti, že musíte skutečnost ohlásit na policii.**
5. Obrátit se na **pedagogicko-psychologickou poradnu**, doporučit studentovi **Linku bezpečí** nebo **Linku důvěry RIAPS.**
6. Pokud se situace nezlepšuje, obrátit se na **vedení školy** a informovat **OSPOD** a jejich registr problémových rodin.
7. **Pozor na skutečnost o neoznámení trestného činu a nepřekažení trestného činu – týrání svěřené osoby Policii ČR** dle ustanovení § 198 trestního zákoníku spadá mezi trestné činy vyjmenované jak v nepřekažení trestného činu (§ 367), tak v neoznámení trestného činu (§ 368).
8. Dětské krizové centrum, tel: 241 484 149
Internetová poradna: problem@дитеkrize.cz
Linka bezpečí, tel: 800 155 555
Linka důvěry RIAPS: 222 580 697, linka@mcssp.cz
www.capld.cz/linky.php (adresář linek důvěry v celé ČR)

6. Školní šikanování

Základní informace:

Šikanování

Agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Je charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Přímá šikana – fyzická (např. bití, tahání za vlasy...), verbální (např. vulgární nadávky...), neverbální (např. urážlivá gesta, výhružné výrazy...)

Nepřímá šikana – hlavní agresor často využívá útočníka, neútočí přímo. Jedná se o záměrnou ignoraci, izolování oběti, rozšiřování pomluv a lží, neoprávněná

nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (učitele), ničení pověsti a reputace apod.

Mobbing – horizontální šikana; jedná se o úmyslné, často opakované, intrikování ze strany spolužáků nebo kolegů.

Bossing – vertikální šikana; jedná se o úmyslné intrikování vedoucím pracovníkem.

Bullying – souhrnný název pro mobbing a bossing; z angl. „bully“ – hrubý, hňup, hulvát

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. **Odhad závažnosti, stadia a formy šikany** (Určení stavu, zda daný problém vyřeším nebo předám problematiku odborníkům.)
  - a) **Určení stadia** – 1., 2. nebo 3. stadium
  - b) **Sleduji chování**, v případě otevřenosti je možná **výpověď obětí a svědků.**
  - c) **Sleduji závažnost, četnost agresivních projevů**, snažím se určit, **jak dlouho šikana trvá, zjišťuji počet agresorů a obětí.**
2. **Informuji užší realizační tým (vedení školy, školní metodik prevence (ŠMP) a výchovná poradkyně (VP))** popř. třídního učitele (TU), a předám mnou zjištěné skutečnosti.
3. **Rozhovor s informátory a s obětmi** (Provádí nejméně dva členové užšího realizačního týmu, popř. za účasti TU, zvolím vhodné prostředí.)
  - a) **Rozhovor s informátory** (spolužáci, kamarádi, rodiče, kolegové...)
  - b) Ochrana zdroje informací
  - c) Reagovat empaticky, nezpochybňovat, prověřit jakoukoli radu a informaci.
  - d) **Provést důsledný zápis zjištěných skutečností.**
  - e) **Rozhovor s obětmi** – oběť nemusí vypovídat z důvodu strachu z pomsty, studu. **Rozhovor musí být proveden tak, aby o něm ostatní nevěděli.** Je nutná trpělivost, naslouchání, využít důvěry ke konkrétní osobě (TU, rodič, spolužák).
4. **Individuální rozhovory se svědky (Nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory nebo zákonnými zástupci agresora!)**
  - a) **Výslechy s vytipovanými svědky, ochotnými spolupracovat, je třeba provádět individuálně** (např. po vyučování), aby ostatní nevěděli (ochrana oběti).
  - b) **Konfrontace svědků** (max. 2 spolu, a to pouze při protichůdných informacích)

5. Ochrana oběti

- a) Zvýšená pozornost ve školním prostředí, **informování pedagogů** (řádně poučit o zamezení vlastních aktivit – výslechy, dotazování se aj.)
- b) **Rozhovor se zákonnými zástupci (rodiči)** – informování o problému, zajištění ochrany oběti při cestě do a ze školy (Se souhlasem zákonných zástupců a vedení školy je možné po dobu vyšetřování nechat oběť doma.)

6. Předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:

- a) **rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory** (směřování k metodě usmíření);
  - b) **rozhovor s agresory** (směřování k metodě vnějšího nátlaku).
- Provádím důsledný zápis zjištěných skutečností.**

7. Realizace vhodné metody:

- a) **metoda usmíření;**
- b) **metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise** (viz poznámka **Řešení problému**) **s agresorem a jeho rodiči.**

8. Třídní hodina:

- a) **efekt metody usmíření;**
- b) **oznámení potrestání agresorů.**

9. Informování zákonných zástupců oběti

- a) Formou **osobního individuálního rozhovoru** (vedení školy, užší realizační tým)
- b) Další spolupráce – **monitoring situace**

10. Třídní schůzka

11. Práce s celou třídou

- a) **Uzavření celé záležitosti vedením školy** (VP, ŠMP, TU)
- b) **Monitoring třídy**
- c) **Nastavení pravidel, metodika k ozdravění třídy**

12. Při přetrvávajících problémech se šikanou – přivolání odborných institucí.

13. Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

Internet poradna, www.internetporadna.cz

7. Kyberšikana

Základní informace:

Kyberšikana

Zneužití ICT, zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit a ublížit mu (např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS, MMS, e-maily apod.)

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. Zajistěte **ochranu oběti**. Kontaktujte operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu...atd. Informujte **užší realizační tým**.
2. Zajistěte **dostupné důkazy s podporou IT kolegy**.
3. Důkladně vyšetřete všechny souvislosti se zjištěným incidentem, **žádejte dostupnou pomoc** (IT expert, PPP, policie,...) a kontaktujte a spolupracujte s webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo.
4. Zvolte takové **opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil**.
5. **Informujte a poučte rodiče** (postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u klasické šikany) o tom, koho mohou kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.)
6. **Žádejte konečný verdikt všech zainteresovaných institucí a dalších subjektů** (rodiče).
7. **Postihy agresorů** (v souladu se Školním řádem a Krizovým scénářem).
8. www.e-bezpeci.cz - projekt zaměřený na prevenci rizikového chování na Internetu (kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, sociální sítě, sociální inženýrství, sexting atd.).

Kyberšikana a její prevence, příručka pro učitele

<http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=211&leveMenu=>

8. Homofobie

Základní informace:

Homofobie

Postoje a chování vyjadřující nepřátelství vůči lidem s menšinovou sexuální orientací či pohlavní identitou, většinou homosexuálům (postoje se mohou zaměřit i na bisexuální (**bifobie**) nebo transsexuální (**transfobie**) jedince).

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Méně výrazné projevy lze řešit za pomoci školního metodika prevence či odborníka z některé nevládní neziskové organizace.**
- 2. V případě závažnějších forem kontaktovat pracovníky PPP.**
- 3. Je-li podezření na spáchání trestného činu, kontaktovat Policii ČR.**

9. Vandalismus

Základní informace:

Vandalismus

Projevuje se **ničením školního majetku** (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, utržené vodovodní kohoutky, zničené školní pomůcky...) nebo **jeho poškozováním** (nápisů na zdech nebo školním majetku, popsané učebnice...) a ničením majetku ostatních studentů. U každého podezření o výskytu daného jevu musí být vždy **informován ředitel školy**.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

- 1. Podmínky zacházení se školním majetkem jsou zakotveny ve školním řádu.** Náhrada škody je samozřejmost (zákonní zástupci písemně stvrzují seznámení se školním řádem).
- 2. Náhradu škody důsledně vymáhat po tom, kdo ji způsobil** (u nezletilých po jejich zákonném zástupci).

3. **Komunikace s žáky na téma ochrany majetku a zacházení s cizím majetkem.**
4. **Vyrozumět zákonné zástupce v případě, že žáci nejeví ochotu k nápravě, a dohodnout s nimi způsob náhrady škody.**
5. **Jedná-li se o škodu většího rozsahu vyrozumět Policii ČR a oznámit podezření na spáchání přestupku proti majetku (příp. trestného činu).**
6. **U škod, které se dají nahradit tak, že je mohou opravit studenti, preferujeme tento způsob náhrady.**
7. **O způsobené škodě provedeme záznam, ze kterého budou vyplývat všechny důležité skutečnosti.**
8. **Snažit se dobrat příčiny a s ní následně pracovat. V případech opakovaného jednání a výchovných opatření je třeba hlásit případ na OSPOD.**
9. **SMETÁČKOVÁ, I., BRAUN, R. (2009). *Homofobie v žákovských kolektivech*. Praha, Úřad vlády ČR. Ke stažení zde: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/homofobie-v-zakovskych-kolektivech>**

10. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus

Základní informace:

Extremismus

Chování, které je vědomě konáno ve prospěch politických, náboženských a etnických hnutí a ideologií, která směřují proti základům demokratického státu (u studentů se většinou jedná o postoj se slabým ideologickým základem).

Rasismus

Chování, které na základě přisouzení psychických, mentálních schopností a dovedností, hodnotí, popř. poškozují příslušníky skupin podle biologického, rasového či národnostního původu.

Xenofobie

Chování, které na základě cizosti vyvolává obavy ze subjektů, může je i poškozovat, což vyvolává protireakci.

Antisemitismus

Poškozování objektu židovského charakteru kvůli tomu, že mu přisuzuje negativní vlastnosti či symbolický význam na základě subjektivního hodnocení.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. Zjistit **hloubku extremistického přesvědčení či rasistických, xenofobních anebo antisemitských postojů u jednotlivců.**
2. Zjistit **rozšíření uvedených postojů v kolektivu, třídě, škole.**
3. Vyvolat **diskuzi o problémech**, odhalit jejich příčinu a **zaměřit výuku na tyto problémy.**
4. Nabídnout **alternativní volnočasové aktivity.**
5. **Okamžitě a razantně vystoupit proti projevům intolerance mezi studenty.**
6. **Informovat rodiče v případě zjištění uvedených postojů a nabídnout jim spolupráci.**
7. **V případě závažných projevů informovat Policii ČR.**
8. Interkulturní vzdělávání a extremismus, <http://www.msmt.cz/socialni-programy/interkulturni-vzdelavani-a-extremismus>
Rexter. Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu, <http://www.rexter.cz>

11. Záškoláctví

Základní informace:

Neomluvená absence žáka (v souladu s pravidly školy o omlouvání absence) ve škole. Jedná se o přestupek úmyslného zanedbání školní docházky, porušení školního řádu a školského zákona. Třídní učitel v případě podezření na záškoláctví se obrací na zákonného zástupce, případně může požádat o spolupráci příslušný správní orgán. Prevence záškoláctví, způsob omlouvání nepřítomnosti žáků, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů je ošetřen **Metodickým pokynem MŠMT „K jednotnému postupu**

při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“ vydaným pod č.j. **10 194/2002 – 14.**

Je třeba rozlišovat různé **typy záškoláctví:**

- **Pravé záškoláctví** – žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí.
- **Záškoláctví s vědomím rodičů** – na této formě se podílí několik typů rodičů, jejichž hlavními charakteristikami je buď odmítavý postoj ke škole nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či závislosti na pomoci a podpoře dítěte v domácnosti.
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** - existují děti, kteří dokážou přesvědčit rodiče o svých zdravotních obtížích, po které nemohou jít do školy a rodiče jim absenci omlouvají pro tyto zdravotní důvody, tento typ záškoláctví je však obtížně rozlišitelný od záškoláctví s vědomím rodičů.
- **Útěky ze školy** – někdy se tomuto typu říká interní záškoláctví, kdy žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejdou, přičemž zůstávají v budově školy nebo ji na krátkou dobu opustí.
- **Odmítání školy** – některým typům žáků činí představa školní docházky psychické obtíže, např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany, či výskytu školní fobie nebo deprese.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. Čím dříve je záškoláctví odhaleno, tím lépe pro studenta. Při hledání příčin si udělat dostatek času pro **analýzu případu**, spojit se s rodiči, případně psychologem.
2. Je-li záškoláctví důsledkem neúnosné školní situace, **navodit změnu. Naplánovat dlouhodobá opatření**, aby se situace neopakovala.
3. Rozmáhá-li se záškoláctví ve velkém a máme-li podezření a na hrozbu závislostí, **spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou**, popř. s krizovými centry.
4. Učit se v třídním kolektivu vyčíst, jaké **postavení má problémový žák**. Bojí-li se učitelům nebo rodičům svěřit, předat ho do péče PPP.

5. **Pomoci studentovi při návratu do třídy.** Doprovodit ho při prvním vstupu do kolektivu. Nemluvit o tom. K vyřešenému případu se již nevracet a neprojevat nedůvěru. **Domluvit se s rodiči na těsném kontaktu**, aby bylo případně další záškoláctví včas odhaleno.
6. Učitel se musí zamyslet nad vlastními pocity ve vztahu k problémovému žákovi. Měl by smazat všechny předchozí špatné zkušenosti s ním, zbavit se předsudků a postavit všechny žáky na stejnou „startovní čáru“.

12. Krádeže

Základní informace:

Takové jednání, při kterém se někdo **zmocní věci, která není jeho, a to za účelem si ji ponechat, používat ji apod., aniž by s tím majitel věci souhlasil, nebo o tom byl informován.** Předmětem krádeže bývá de facto cokoli, co někdo může potřebovat. V případě krádeží není **rozhodujícím situačním faktorem** čas, jako v případě vandalismu, ale **příležitost**. Většinou se kradou věci volně položené a nezabezpečené. Čím menší předmět je a cennější nebo zajímavější, tím je pro zloděje lákavější.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. Informovat studenty, že **krádež** je hanebný čin a současně **protiprávní jednání** (přestupek, trestný čin). Užitečné formy vštěpování bývají nejrůznější příběhy, při kterých studenty buď dojme, anebo rozčílí následek takového jednání.
2. Každý, kdo se **dopustí krádeže na školní půdě**, by měl mít možnost **pohovořit si o svém jednání s ředitelem školy.**
3. **Pečlivě se zabývejte příčinami.** Některé jsou významně polehčující (dítě je ke krádeži donuceno někým jiným, z koho má strach). Někdy se může jednat i o formu kompulzivního chování, kterou je nutné řešit v rámci odborné péče.
4. S náhradou způsobené škody postupujte jako u vandalismu. **Preferujte nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem** – trvejte na tom, aby **zloděj věc vrátil přímo poškozenému, omluvil se a nabídnul za své chování nějakou kompenzaci.**

5. **Zákonné zástupce zloděje vyrozumívejte vždy až poté, kdy budete přesně znát příčiny**, které dítě k takovému chování vedly.
6. Jestliže se jedná o **škodu většího rozsahu**, vyrozumívejte Policii ČR a oznamte podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
7. O **krádeži a jejím šetření proved'te záznam**, ze kterého budou jasně vyplývat **všechny důležité skutečnosti**: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím...

13. Tabák

Základní informace:

Závislost na tabáku je nejčastější ve formě cigaret, v poslední době vodních dýmek. Méně časté jsou u nás dýmky a doutníky či jiné exotické formy. Návykovou drogou je nikotin. Jedná se o **samostatnou nemoc – číslo diagnózy F 17**, poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním tabáku.

Obecně se tabák **kouří nebo konzumuje rovněž bez spalování – bezdýmý (smokeless)**. Bezdýmý tabák může být aplikován do nosu (šňupací) nebo do úst (porcovaný tabák = snus nebo tabák žvýkací).

Tabákový kouř obsahuje řádově **přes 4000 chemikálií**, patrně všechny, které se najdou ve školním chemickém kabinetu. Kolem 100 z těchto látek je kancerogenních, tedy vyvolávajících rakovinu. **Jedinou návykovou látkou v tabáku je nikotin**, je to droga dokonce návykovější než heroin.

Doporučený postup z hlediska pedagoga:

1. Zmapování situace – názory, znalosti, postoje studentů.
2. **Informování o rizicích kouření, principu tabákového byznysu** – forma hodiny **osobnostního rozvoje**. Zapojení problematiky kouření do výuky v jednotlivých hodinách – výklad poškození zdraví v hodinách **biologie**, výpočet výdajů za cigarety v hodinách **matematiky**, **výtvarné projekty** na téma kouření, práce s dětskými protikuřáckými webovými stránkami v hodinách **informatiky**. Preventivní působení by mělo být zaměřeno na

celé třídní kolektivy. Informace by se neměly týkat jen kouření cigaret, ale i dalších forem užívání tabáku, zejména vodních dýmek.

3. Pravidelné **dotazníkové šetření mezi žáky pomocí anonymních dotazníků** za účelem monitorovat stav kouření a postoje ke kouření ve škole.
4. Pořádání **celoškolních akcí ke Světovému dni bez tabáku nebo mezinárodnímu nekuřáckému dni**. Například vyhlašování školních soutěží – výtvarná, literární soutěž na téma kouření, soutěž o nejlepší protikuřácký videoklip apod.
Uspořádání **sportovního dne** – zdůraznění, jak je důležité nekouřit pro udržení fyzické kondice.
5. **Základní informace trvale dostupné** – nástěnka, školní webové stránky. Informace předávat atraktivní a interaktivní formou – barevné obrázky, fotky, videa, kvízy, soutěžní otázky.
6. **Zpětná vazba** (změnily se názory, znalosti, postoje studentů?).
7. **Nekuřácké prostředí je norma – ve škole** (včetně pracoven učitelů), ale i doma nebo v autě.
8. **Dostupná léčba závislosti na tabáku pro ty, kdo si přejí přestat** (většina kuřáků, i adolescentních, si přeje přestat, ale neví, jak na to, ani o jak silnou závislost se jedná – proto je jich úspěšných jen málo). Informovat se v **nejbližším zdravotnickém zařízení**, které se specializuje na odvykání kouření, zda je v tomto zařízení možnost odvykání dětí a adolescentů, nabízet tuto možnost rodičům, které před dítětem kouří.
9. **Volba relevantních argumentů** – nestrašit rakovinou či infarktem, ale tím, co dospívající zajímá: zhoršení akné i kvality pleti, zápach z úst, zhoršení sexuálních funkcí, vrásky, stárnutí pleti, finanční stránka kouření (co lze koupit namísto týdenní, měsíční či roční dávky cigaret), zhoršení fyzické kondice, vysvětlení principu tabákového byznysu (výrobci musejí získat své zákazníky do závislosti, dokud oni „nemají rozum“ – dospělí s kouřením prakticky nezačínají, výrobci cigaret vědomě prodávají zboží, které zabíjí a vydělávají na tom velké obnosy peněz).
10. Co **nejširší spolupráce** přes ŠMP s pracovníky pedagogicko-psychologické poradny, protidrogovým koordinátorem, pediatrem či jinými lékaři a zdravotníky.
11. **Informování rodičů** o problematice kouření v dětské populaci na rodičovských schůzkách – snaha minimalizovat podceňování kouření ze strany rodičů, zvýšení informovanosti rodičů, důležitost nekuřáckého domácího prostředí.
12. WWW.SLZT.CZ - Společnost pro léčbu závislosti na tabáku, kontakty na Centra pro závislé na tabáku
Linka pro odvykání kouření 844 600 500

POZNÁMKA: Do metodického doporučení byly přidány následující rozšiřující oblasti rizikového chování studentů:

- 1. Krizové situace spojené s násilím (viz výše šikana, kyberšikana, vandalismus)*
- 2. Netolismus (závislost na virtuálních drogách – počítačové hry, sociální sítě, internetové služby, videa, mobilní telefony, televize aj.)*
- 3. Sebepoškozování (automutilace, selfharm)*
- 4. Nová náboženská hnutí (sekty)*
- 5. Rizikové sexuální chování (STD – sexuálně přenosná onemocnění)*
- 6. Příslušnost k subkulturám (anarchismus, Emo, Gothic/Witch, hip-hop, punk, Ska/Reggae, RPG komunity/sít'ové počítačové hry, skinheads)*
- 7. Domácí násilí*

Doporučený postup z hlediska pedagoga v těchto rizikových oblastech chování:

- 1. Empatie** a citlivost na podobné signály, **nepřehlížet je a nebagatelizovat.** Vytváření zdravých postojů v daných oblastech.
- 2. Vzbuzení důvěry** a **nabídnutí adekvátní pomoci** studentovi a jeho rodičům.
- 3. Informace na vedení školy, spolupráce se ŠMP** (školní metodickou prevencí) **a VP** (výchovnou poradkyní).
- 4. Zprostředkování kontaktů na odborná zařízení,** popř. oznámení na Policii ČR a OSPOD.

KONTAKTY:

Pedagogicko-psychologická poradna Blansko (PPP)
Mgr. Michaela Rašková (516 417 431)

Orgán sociálně právní ochrany dětí Blansko (OSPOD)
vedoucí OSPODu Mgr. Zdenka Hlaváčková (516 775 358)
kurátoři Mgr. Milan Daněk (516 775 227), Mgr. Zuzana Valentová (516 775 231)

Prev-Centrum Blansko (516 410 621; 777 916 283)

Krizové centrum Brno (541 229 298)

Městská policie Rájec-Jestřebí (516 833 604)

Policie ČR Blansko (974 631 111)

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Linka (116 000) www.linkaztracenedite.cz

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

Internet poradna, www.internetporadna.cz

DONA linka, www.donalinka.cz

ROSA (centrum pro oběti domácího násilí): (602246102)

www.rosa-os.cz

U všech zmiňovaných oblastí rizikového chování studentů platí pro pedagogy **zásada zachování si životního optimismu.**